

Börje Sandén Anteckningar 86-07-10. efter Fryxell vol. 30 - 34.

Pärm g:31 fil Horn-Fryxell-Grauer.doc fritextsökning: textfil6.dbf

30:48-

Förhållandet mellan Ulrika Eleonora och Horn blev snabbt mycket spänt. (men det blev snarast omvänt, när Hedvig Taube kom in i bilden) Ulrika gick emot den nya regeringsformen.

- Hon förstod inte att enväldet var avskaffat

Horn var mycket mån om att enväldet skulle vara avskaffat

-för åtta dagar sedan har eders majestät svurit på regeringsformen, vilken förskriver att dylika ärenden skall av rådet avgöras"

- "jag beder aller underdånigst, att detta ock måtte blifva iakttaget:

ty eljest kan jag för min del icke ansvara för ärendenas gång" Eleonora: "Jag skall aldrig mer komma med eder under samma tak"

Horn begärde då entledigande från KANSLIPRESIDENT-poster, men Eleonora avskedade honom helt från rådet.

Detta var emot lagen, men några rådsherrar hade fallit tillföga för "kungavärdigheten"

Horns avgång visade sig bli till stort men för Sveriges förhandlingar inför freden. De svenska förhandlarna var alltför dåliga:

- lockades av lösa ord,

- tomma förespeglningar

Horn övertalades att själv anhålla om återinträde i rådet. Eleonora vägrade.

Av flera skäl ville Eleonora överlämna styrelsen till Fredrik.

Rådet såg gärna det, eftersom man ansåg att han bättre skulle rätta sig efter regeringsformens krav på minskad kungamakt.

Efter ett år var Fredrik krönt; han betalade själv kröningen! Samtidigt återkom Horn som KANLIRÅDS - president.

Horn insåg att Sverige inte längre med militärmakt kunde hävde sin forna maktställning, Vi måste göra avkall och avstå från landområden för att inte tvingas att helt kapitulera på Rysslands villkor:

"Förr kunde svenska kungar välja mellan GOTT och BÄTTRE, Nu mellan ONT och VÄRRE"

Inte så illa förhandlat av Horn, när Ryssland: - betalade 2 milj. R:r,

- lämnade tillbaka Finland,

- tillät tullfritt inköp av spannmål

från de till Ryssland överlämnade länderna:

- Estland, - Lettland, - Karelen - Viborg.

Horn bestämde i huvudsak ärendenas gång i fortsättningen. Många ville återupprätta Sveriges anseende - så även Horn. Men han såg klart Sveriges behov av lång fred och oberoende av främmande makter.

Under hans regering 1721-1738 gick Sverige framåt med större fart än någonsin tidigare:

- krigets sår läktes
- utlandsskulden betalades
- utrikes ärenden vårdades med framgång
- folkmängden växte
- landet återuppodlades
- handel, hantverk, bergbruk utvecklades
- sparsamhet och nit
- försumliga höga tjänstemän ställdes till ansvar/schavotten
- förvaltning, skolväsendet förbättrades
- vetenskapsmän och uppfinnare fick sin stora tid
- Sverige har knappast någonsin annars FÖRKÖVRAT SIG i så många hänseenden

Många arbetade sedan för att Sverige och Ryssland gemensamt skulle starta ett krig mot Danmark.

Fryxell menar att Horn lyckades avvärja ett Europeiskt krig. Därefter ville Horn vid 62 års ålder avgå. Men han övertalades att kvarstå som president

SVERIGES LYCKLIGASTE TID UNDER FRIHETSTIDEN - 1721 - 1738. 31:204

Horn hade (naturligtvis) större makt än kungen.

Hur BEGAGNADE han sin makt?

Han bildade omkring sig ett "medelparti", tog avstånd från ytterligheter.

32:1 --

BIOGRAFI ÖVER HORN - personlighet och enskilda förhållanden.

- uppträdde med mycket stort behag
- även med "ett visst majestät"
- silvervita, rikt nedfallande lockar i håret
- hans hustru - Margareta Gyllenstierna - aktningsbjudande hållning - ledighet och behag
- ädelt tänkesätt
- tillbakavisad försök till mutor för att påverka hans tänkesätt
- förde ett hus, som var lysande och angenämt
- med sitt husfolk höll han andakt varje morgon och kväll
- FRÄMMANDE SÄNDEBUD: "han kan ej mutas, om man ock bjöd berg av guld"

Svagheter:

- personlig ärelystnad
- mottaglig för smicker

OBS. dessa svagheter förledde honom inte till något klandervärt.

- bristfällig undervisning i ungdomen
- flitig att sedan bättra på sina kunskaper

I likhet med de flesta andra adelsmän hade han dåliga insikter i vetenskapen - han trodde inte att jorden rörde sig runt solen

- ingen lysande talare, med klart, kort, bestämt. Ordlekar, citat

Sattes i jämbredd med Europas övriga statsmän (av främmande sändebud) Jämfördes med Gustaf Adolf, Axel Oxenstierna

Vistades långa tider på Ekebyholm (och andra slott)

- troligen för att bättre kunna upprätthålla respekten hos tjänstemän

"Republikan"

- ville inskränka kungamakten - vidga folkets makt

att även folkmakten kunde missbrukas fick han inte uppleva

bidrog till att den halvrepublikanska regeringsformen 1719 infördes

- demokratisk:

- försvarade beslut som flertalet röstat för, även om han själv gått emot

- sammankallade EXTRA riksdagar för viktiga frågor

- erbjöd sig ta avsked flera gånger, när besluten gick emot hans önsknings

- hade böndernas sympati, trots att han inte ville att okunniga och fattiga personer skulle ha politiskt inflytande. Till fattiga räknade han också många adelsmän

- fattiga saknade självmedvetande

utrikespolitiken:

- Ett folk med fri statsförfattning sätter större värde på förbättringar i samhällsordning och välstånd i landet än på erövringar från grannländerna; ty av välstånd har undersåtarna nytta, men icke så av landerövringar

utlandet:

där stod hans rykte ännu högre

- sultanen: Horn, ett exempel och eftersyn för de stora herrar som är av den kristna tron

SVERIGES TILLSTÅND ÅR 1738. 33:331

1718 - krig:

- Ryssland, Polen, Preussen, Saxen, Hannover, Danmark

1738:

- tryggande politiska förbund med en del av dem

1718 - förlorat allt land öster om egentliga Sverige

1738 - återfått Finland, Åland, Wismar, Rugen, del av Pommern

1718 - ingen europeisk makt ville ingå förbindelser med Sverige 1738 - vänskap eftersöktes

"med betydliga uppoffringar" av England, Frankrike, Ryssland

1718 - en fördärlig enväldsmakt hos kungen

1718 - riksdagar vart 3:e år, där folkets ombud fick medbestämmanderätt

1718 - högskolorna och läroverk fungerade dåligt: ont om lärjungar!

1738 - i full verksamhet

1738 - vetenskapsmän, konstnärer som aldrig förr

34:1 -

Horn fick naturligtvis många fiender.

- missnöjda över den stränga hushållningen

- efterräkningar för dem som missbrukade sina tjänstebefattningar

- därför att Horn behållit fast vid fredlig politik

Triumvirerna : Karl Gyllenborg, Niklas von Höpken, Axel Fredrik von Fersen jämte Magnus

Julius De la Gardie (Almare-Stäket)

Höpken: ledare för "anhanget"

De riktade in sig på att få Fredrik fientligt stämd mot Horn.

- förnämlig hjälp när Horn motsatte sig Fredriks kärleksförhållande med den 16-åriga Hedvig Taube

- särskilt sedan han vägrat att ta henne till sitt eget hus, för att kungen

skulle kunna träffa henne utan alltför stor uppmärksamhet från allmänheten.

- Fredrik skulle då "oftare komma på besök hos sin kansli-president"

- detta uppretade högeligen "den av lidelse förblindade konungen"

- Grevinnan De la Gardie (Almare-Stäket) gjorde sig till mäklare mellan Fredrik och familjen Taube, som gav sitt samtycke till förbindelsen:

- kungen "saknade inte manliga behag eller övning i förförare-konsten"

- påstods t.o.m. att överhovpredikanten skulle ha sammanvigt dem "till vänster", som man sade

- Horn utmålades som en 'dictator'

- Horn tvingades inse det olämpliga i att han kunde väljas till lantmarskalk och Hemliga utskottets ordförande, när det var inför riksdagen som rådsherrarna var ansvariga. (Rutger von Fuchs)

- När Horn inför konungen ensam tog upp förhållande med Hedvig Taube, slöt sig Fredrik ännu närmare Horns motståndare

- Triumvirerna sade åt kungen att han hade dem att tacka för att inte riksdagen hade uttryckt sitt missnöje med Fredriks förhållande till Hedvig Taube

- man hade i någon mån accepterat att Fredrik utnyttjat kvinnor ur de lägre samhällsskikten, men när han begärde att Hedvig skulle få status av mätress, enligt utländskt mönster blev det stort missnöje i landet.

- "man borde inte i kyrkorna fälla förböner för en kung som hade två hustrur"

Motståndarna mot Horn hade länge ingen framgång.

- Sekreta utskottet förklarade honom "vara för fäderneslandet OMISTLIG"

- Horn som ställde sin plats till förfogande lovade återta sin ansökan

- utländska sändebud beskrev de ev. efterträdarna som

- "så falska, att man omöjligen kan tro på deras ord"

- När Horn lämnade riksdagen stod alla upp och klappade händerna

Intressant:

- Horn ansågs mer fästad vid Frankrike än med Ryssland

- Gyllenborg ansågs mer som anhängare av Ryssland

HATTAR och MÖSSOR.

Flera förklaringar till namnens uppkomst.

- det började med Mössorna

- Fredrik skulle en gång ha sagt att han inte hade mera makt än sin nattmössa.

- grevinnan De la Gardie, när hon tvistade med ett par herrar som talde för freden skulle hon ha utbrustit: Ni är några riktiga nattmössor.

(vid De la Gardieska salongerna, vid vilka hattpartiet grundades?? ego)

- HATTEN: sinnebild för frihet, självständighet och mod

Hattpartiet

- utmålade Horns fredspolitik som feg
- att Horn försummat att återupprätta Sveriges ära
- att inte ha återtagit förlorade svenska landskap (jämför den tidigare jämförelsen 1718 - 1738)
- framhöll/uppbyggde svenskarnas rysshat/ryss-skräck
- att Sverige skulle få hjälp från Frankrike vid krig mot Ryssland.
- Höpken - De la Gardie:
- hellre ett vådligt krig än en skamlig fred.
- bättre att falla med ära än ruttna under Ryssland förlora

Men:

- Horn drev igenom ett nytt fredsförbund med Ryssland och lyckades dessutom:
- Ryssland betalade Sveriges holländska skuld
- lät Sverige importera dubbelt så mycket spannmål tullfritt från Estland

34:99-100

Bra beskrivningar från utländska sändebuden om krigsstämningen i Sverige.

- Bägge partiernas åsikter.

Genom Tessins lysande tal och framträdande vann hattarna en stor seger till riksdagen 1738

- kriget hade då kommit mycket närmare
- danska sändebudet hade frågat Horn om han tänkte avgå:
"Nej! jag vill ej lämna mitt fädernesland i sådana händer som Karl Gyllenborgs, utan hellre låta mig med brutna ögon bäras ut från kansliet, liksom en general från slagfältet"

Under Fredriks sjukdom blir Eleonora "regentinna", hon är duktig.

- Horns ide, den hålls hemlig för Gyllenborg hela tiden, till utnämningen
- Men Fredrik förmås av hattarna att komma tillbaka, Eleonora var inte samarbetsvillig med hattarna.

Horns fall.

- Krigsstämningen hos allmänheten var mycket utbredd.
- Ryska regeringen erbjöd sig hemligen till Horn att sända trupper som stöd mot Hattarnas aggression
- Horn avböjde, men höll det hela hemligt, blott ryktet skulle vara förödande
- Ryskt sändebud lämnade emellertid ut uppgiften till Frankrike och därmed kom den till Hattarnas kännedom
- Hattarna påstod i sin propaganda att ryska hjälpsändningen var Horns ide. - Hattarna framhöll att Ryssland var försvagat av sitt krig med Turkiet

Man kunde inte finna någon anklagelsepunkt mot Horn

- Hattarna försökte få det till att Horn avslöjat förhandlingsargument till Frankrike
- Han uppmanades direkt att taga avsked:

Horns berömda svar:

"Jag tackar Gud, som låtit mina landsmäns frihet så rotfästa sig,

att en man, sådan som ni, vågar säga mig dylika ord".

- Ulrika Eleonora och det aktuella danska sändebudet gav sådana upplysningar om affären att Horn helt frikändes.

Hur Hattarna lyckades.

- Horns äldsta dotter var gift med general Löwen.

Denne blev Hattarnas sista kort i arbetet med att få bort Horn.

- Tessins hantlangare gjorde klart för mågen Löwen, att Horn skulle komma att dömas från ära och gods - till stor förlust för släktingarna, inte minst Löwen själv

- Om han kunde övertala svärfadern att självmant begära avsked skulle Löwen belönas med riksrådsvärdigheten.

- Lockad och skrämnd började Löwen tala med Horn och hans grevinna, men Horn ville inte lämna Sverige i händerna på Hattarna.

- Tessin och andra kom många gånger och framhöll Horns ålder, och behov av vila.

- Till slut mutade Löwen portvakten, så denne med varjehanda förevändningar avvisade alla besökande forna partivänner.

- Horn trodde sig nu vara övergiven, och när de brutit sin överenskommelse, ville han bryta sin, och han började förhandla om villkoren för sin avsägelse, som sedan lämnade in.

- Kungen och drottningen och partivännerna försökte nu förmå honom att ändra sig, men han hade bestämt sig.

- Av sina politiska motståndare blev han nu lovprisad offentligt, han fick behålla sin lön och värdighet för återstående levnadsår

- Mössorna kände sig besvikna över att han svikit dem.

- Inget tacktal från dem.

- På Ekebyholm tillbringade han sina 3 återstående år.

Fem riksråd/grevar blev "dömda" för det brott som Horn friats från. De fick dock behålla namn, värdighet och lön.

Riksdagen 1738-39 är vändpunkten. 34:213

Mössornas politik:

- bibehålla freden

- betala krigsskulden

- befrämja landets naturliga näringar

Hattarnas politik:

- krigsära

- landvinningar

- ökat inflytande utomlands

- storartade manufaktur- och handelsföretag

Horns sista år 34:233

I 30 var han i ständig kontakt med Ulrika Eleonora

- i början som motståndare/hennes fiende

- senare som hennes förtrogna och vän

Han fick uppleva Hattarnas påbörjade ryska krig, som avlöpte så olyckligt, vilket han

förutspått.

1742-04-06 fyllde han 78 år. Den 17/4 dog han på Ekebyholm.
Stoftet - och hans makas - ligger i Tryserums kyrka i Småland.

Fryxell menar - med rätta - att Horns minne inte i blivit tillbörligt hyllat av den svenska eftervärlden:

- motståndarna regerade i 25 år
- hans meningsfränder var svaga under denna tid
- den nya kungasläkten - holstein-gottorpska - hade motarbetats av Horn
- hela frihetstiden blev av många historiker missaktad på grund av mutorna och det otrevliga partisystemet
- närmaste släkten reste inga ärestoder

Dock:

- många utländska sändebud har prisat honom i alla tonarter
- engelska Finch: "en gång skall också över Horns minne ärans dager uppgå; ty till eftervärlden hinna de redligas dygder, men icke avundsmännens förtal.

Fryxell tycks mena att den parlamentarism och demokrati som utvecklades under frihetstiden var ett vällovligt experiment som bör hedras,

- kanske var det bristen på tryckfrihet, som gjorde att styrelsesättet inte lyckades så bra. (ego)

.....
UR SV. BIOGRAFISKT LEXIKON. (jmf Grauers Biografiska studie)

Anteckningar Börje Sandén sammanslagen med fil Horn-Fryxell

Ekonomiska bekymmer i ungdomen "trög karriär"

Gick i utländsk tjänst för att få snabbare karriär 1687

Återkom, fick tjänst i livdrabantkåren 1696

Gift sig rikt

Fick nära kontakt med Karl XII

Deltog livligt i kungens våghalsiga ritter och stridsövningar

1700 - när kriget bröt ut, blev han chef för Livdrabanterna - - ett elitförband av bara officerare, som blev kungens livvakt - främsta stöttruppen vid kavallerichocker

Utmärkte sig vid Narva och andra tillfällen i början av kriget

- Horn och hans förband ansågs oumbärliga vid alla viktiga strider - Horn blev många gånger allvarlig sårad

- generalmajors grad och lön, men fick aldrig själv leda någon strid

Horn kom att utöva ett icke betydande inflytande över Karl XII

- Utan all erfarenhet som förhandlare och diplomat lyckades Horn förmå vissa stater på

Sveriges sida att avsätta kung August

- Horn blev berömd som underhandlare av stora mått

- slughet, övertalningsförmåga, charm

Blev änkeman, friade till grevinnan Pipers syster, lyckades lätt slå ut rivaler, som sen skulle bli farliga för honom politiskt - Karl XII och polska kungafamiljen bevistade bröllopet

1706 skickade Karl XII hem Horn för att delta i regeringen = k. rådet

Efter 1709 (Poltava) ställdes Horns förhandlingsskicklighet på stora prov. - Karl XII fattade inte att Sverige inte längre var en stormakt som kunde diktera villkor.

- Horns diplomati gjorde att han kom i onåd hos kungen

- Det blev i stället Görtz, som fick råda kungen -

- Bankrutt, som bekant

Köpte Ådö under denna tid - penningplacering. -

(Ekebyholm - hans käraste bostad köpte han inte förrän 1724)

1713 - han besvärligaste år tillbringade han mest på Ådö.

- en vändpunkt i hans liv

- förtaldes av sin rival von Höpken

- beskylldes av Karl XII för att inte längre vilja ta ansvar

- "låtit händerna falla inför olyckorna och i overksamhet tillbringat

sin tid på landet, då dock konungen lagt så många maktpåliggande sysslor i hans händer"

- Det var på ÅDÖ.

Horn hade insett Karls XII:s svagheter - och felaktiga politik som fört landet till katastrofens rand

- 1718 - vid Karl XII:s död, rådde han Ulrika Eleonora - kungens syster - att inte omedelbart ta tronen i besittning.

- Hon borde vänta till riksdagen valt henne till drottning

- Horn och många med honom ville starkt begränsa kungamakten, som varit så skadlig för landet.

- Han blev förstås osams med Eleonora

1719 - under den farliga tiden då rysskräcken grundades i Sverige,

- då ryssarna brände all bebyggelse längs kusten från Gävle till Norrköping,

- tvingades Horn åse de dåliga förhandlingarna (från Ådö)

Men 1720 hade riksdagen fått sin nya författning

- som Horn hade så ivrigt arbetat för. Kungamakten var därmed helt borta.

- Horn kom till makten och blev "statsminister" = kanslipresident, den skickligaste och bästa som Sverige haft, har många framhållit.

Horns politik gjorde att Sverige trots den allvarliga förlusten i kriget, genom förhandlingar kunde återvinna så mycket: Se Fryxell-anteckningarna

Huvudlinjerna i Horns politik:

1) trygga det nya statskicket - med makten hos folket = riksdagen

2) bevara freden

1731 dominerade Horn politiken som aldrig förr - trots 67 år

1738 - 74 år - tvingades han genom fula intriger att avgå "frivilligt" - motståndarna kunde inte med politiska medel få bort honom. - Se svärsonen Löwens insats: Fryxell-anteckningarna.

Horns hus i Stockholm ingår (fanns kvar när biografien skrevs) i Serafimerlasarettet

Han hade 12 säterier och större gårdar Dog på Ekebyholm 1742